

บทคัดย่อ

กลุ่มชาวนานานแก้ปัญหาเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยตนเอง ด้วยการผสมสร้างพันธุ์ขึ้นใช้เอง และรวมกลุ่มกันผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อขายให้กลุ่มอื่น แต่พบปัญหาพันธุ์ปนและยังไม่เป็นระบบ การผลิตพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องจัดการองค์ความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวของชาวนาให้เป็นระบบ และสนับสนุนให้เกิดกลไกการทำงานร่วมกันของ เครือข่ายในพื้นที่ ให้เกิดการขับเคลื่อนระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของชาวนา ให้พึ่งตนเองได้ ทั้งข้าวไร่และข้าวนา

จากผลการดำเนินงานร่วมกับศูนย์เรียนรู้ใจรัก ในมูลนิธิอภัยภูเบศรเมืองนาน และสำนักงาน เกษตรอำเภอในพื้นที่เป้าหมาย 12 ตำบลพบว่า กลุ่มชาวนามีกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เดิมอยู่แล้วตั้งแต่สร้างพันธุ์จนถึงผลิตเมล็ดพันธุ์ แต่ยังขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและพื้นที่ ทั้งนี้หลังจาก สนับสนุนให้เกิดกระบวนการจัดการการผลิตพันธุ์ข้าวอย่างเป็นระบบ ทำให้กลุ่มชาวนาได้เรียนรู้ สารสำคัญของการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคือ การเรียนรู้ลักษณะประจำพันธุ์เพื่อสร้างพันธุ์ใหม่ คัด พันธุ์ปนและผลิตพันธุ์คัดและหลัก กลุ่มชาวนาเห็นด้วยกับกระบวนการจัดการ และได้ขยาย พื้นที่ปลูกเพื่อเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้กันอย่างทั่วถึงและจำหน่ายสู่พื้นที่อื่น รวมทั้งจัดแบ่ง ภาระการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามลำดับชั้นร่วมกัน เครือข่ายในพื้นที่ได้สนับสนุนให้เกิดระบบการ ผลิตที่เข้มแข็ง และผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พัฒนาการควบคุม คุณภาพเมล็ดพันธุ์เพื่อก้าวไปสู่ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน นอกจากนี้ยังได้สรุปกลไกความ ร่วมมือกับเครือข่ายทำงานในพื้นที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ รวมทั้งมีข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อ ขับเคลื่อนระบบการผลิตให้ยั่งยืนอีกด้วย

ผลการทำงานของเครือข่ายพื้นที่ ทำให้กลุ่มชาวนามั่นใจที่จะร่วมกันผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างเป็น ระบบ ส่วนราชการในพื้นที่สนับสนุนให้งบประมาณผลิตเพิ่มขึ้น ผลผลิตเมล็ดพันธุ์เพิ่มขึ้น 28.42% มีสมาชิกกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้น 2 ตำบล พื้นที่ปลูกขยายสี่เท่า และผลิตได้หลากหลายพันธุ์ นอกจากนี้กลุ่มชาวนายังมีการแบ่งหน้าที่ผลิตตามลำดับชั้นเมล็ดพันธุ์ องค์ความรู้สำคัญที่ ชาวนาต้องเรียนรู้คือ การใช้ลักษณะพันธุ์ข้าวเพื่อสร้างพันธุ์ใหม่และควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์แบบมีส่วนร่วม เครือข่ายยังจะสนับสนุนให้ชุมชนใน พื้นที่มีส่วนร่วมทดสอบสายพันธุ์ใหม่และการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวเพื่อใช้ประโยชน์ สำหรับระบบการ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่นั้นได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีโจทย์ที่ไม่มี พันธุ์ข้าวไร่ที่เหมาะสมไว้ปลูก ซึ่งได้ส่งชุดทดสอบพันธุ์ข้าวไร่ให้กลุ่มเกษตรกร ได้นำไปปลูกคัด ไว้ใช้เป็นเชื้อพันธุ์ข้าวของตน และขยายพันธุ์ดีให้พื้นที่อื่นต่อไป

Abstract

Rice farmer groups in Nan province resolved their problem on the shortage of good variety seed by developing their own rice varieties and producing for the other groups. However, they experienced the problem of varietal mix-up and inefficiently seed production system. This project developed a process of knowledge management for rice seed production system and supported for the mechanism of work together between rice farmer's networks in the focus areas for assisting the development of rice seed production system in Nan that the farmers could be dependent on their own both upland- and lowland- rice varieties production.

Results from the co-operation with JoKo Learning Center of Hug Muang Nan Foundation and Agricultural District Offices in the target area of 12 Tambons were found. The farmer groups had already set up their rice varietal production management following the process of varietal development scheme from breeding of new variety up to the production of the seed. However, the process was depended on individuals and on specific areas; thus, this project supported the process of mutual development for rice varietal breeding system. The importance knowledge of the farmers learning for rice varietal development was the knowing of phenotype of a rice variety for breeding of a new variety, detection or protection of variety contamination, and the production of foundation and registered seeds. The farmers agreed on this process management and extended production area to increase seed yield for their own usage and sell to other areas. Moreover, they shared and produced each seed process step together. The corporation network intended to support their production system and push a process for seed quality assessment to be a community rice seed center. For the severe problems on the lack of upland rice seed, the project is starting to develop a self-dependency varietal development by providing farmers with elite upland-rice varieties for the evaluation and selection in their areas for utilization and varietal exchanges in the next. Moreover the corporation network planning in target area for increasing efficiency and recommendation to drive the farmer rice seed production system was concluded.

The area network corporation in target area could lift up farmer self confidence to produce seed varieties together as a system. The government offices intended to support funding to produce rice register seed in the target area. It induced seed yield up to 28.42%, two new Tambon members, great more expanded production area and vary rice varieties. Moreover, it also provided farmer work sharing on each step of the process. The importance knowledge of the farmers learning for rice varietal development was the knowing of phenotype of a rice variety for breeding of a new

variety and using in seed varietal quality control. The area network will push on the participatory activities to evaluate new varieties adaptation in target areas and set local rice genetic banks for their own usage. For upland rice seed production, the participatory action research was set to solve the lack of the suitable upland rice seed. The elite upland-rice varieties were introduced to the farmers for evaluation and selection in their areas for utilization and varietal exchanges in the next.